

Să vorbim despre Europa

Argument

Ieșirea din glod și orbita europeană

Sorina Ștefărcă



În ultima săptămână din februarie Jean-Claude Juncker, președintele Comisiei Europene, a venit cu un anunț despre care presa a titrat că „este unul ce nu lasă loc de interpretări”. Eu aș zice totuși că jurnaliștii s-au cam grăbit cu verdictul și că, mai curând, este o declarație care poate să-i deruteze pe pesimiști, dar și să-i entuziasmeze pe optimiști (sau invers, cine știe). Dar, să nu mai lungim vorba: demnitarul s-a pronunțat în favoarea unei Uniuni Europene cu structuri diferite de integrare, în funcție de intențiile și capacitățile fiecărui stat comunitar.

„Mai vrem să avansăm împreună în formatul de 28 de țări membre? Ori ar trebui ca cei care vor să avanseze mai rapid să o poată face fără a-i deranja pe alții, creând o construcție mai structurată, deschisă tuturor?”, a întrebat Juncker în cursul unei întâlniri cu studenții Universității catolice francofone Louvain-la-Neuve de lângă Bruxelles, în cursul conferinței „Europa: o viziune a viitorului”.

„A venit momentul în care nu ne mai imaginăm că am putea face toți aceleași lucruri împreună”, a mai spus el, menționând că în scurt timp va veni și cu un plan concret în acest sens. (...) „Cred că trebuie să ne imaginăm un continent în cercuri concetrice. În jurul nucleului Europei vor exista orbite pe care se vor poziționa cei cărora nu le place să împărtășească toate ambițiile altora. Văd acolo Marea Britanie, spre exemplu, Turcia și alte țări”, a subliniat Juncker.

Așadar, după ce Agenția Aeronautică și Spațială a Statelor Unite (NASA) a anunțat, în aceeași ultimă săptămână din februarie, că a descoperit, „la pachet”, șapte planete similare Pământului, pe care ar putea să existe viață, iată că și UE intră în zona astronomiei și le propune – actualilor sau potențialilor candidați la calitatea de membru comunitar – să aspire la acest statut după... lungul orbitei.

Ce înseamnă asta pentru noi? După mine, așa cum ziceam și mai devreme, declarația lui Jean-Claude Juncker este interpretabilă și în „alb”, și în „negru”, dar nicidecum nu are sunetul unei uși închise în nasul celor care mai cred în UE, chiar dacă nu fac parte (încă) din ea. Dimpotrivă, afirmația oficialului european pot fi tratată ca cea „fereastră de oportunitate”, despre care atât de mult le place să vorbească funcționarilor de la Bruxelles. Doar că există, totuși, o veste proastă în cuvintele lui – va fi din ce în ce mai greu să te strecorezi pe această fereastră...

Greu, pentru că trenul norocului geopolitic – în care am fi putut, dar nu am sărit – a plecat cel puțin prin 2007. Drept urmare, va trebui chiar să ne integrăm, nu doar să mimăm integrarea și adoptarea standardelor europene. Și să o facem, așa cum spune Irakli Porchkhidze, interviuul meu din Georgia (pag. 4), pe toate palierele și în același timp. În același timp să combatem corupția și să denunțăm demagogia; în același timp să facem curat în instituții, în minte și în stradă. Este singura șansă de a ieși din glodul care ne înghite și la propriu, și la figurat, și de a ne agăța de una dintre orbitele lui Juncker. Fie și cea mai îndepărtată, la început.

P.S. Știu, nu se poartă imagini la editoriale, dar acum voi face o excepție. Căci tare mai seamănă melcul acesta cu mărza în care ne-am împotmolit...



Foto: Fism.gov.md

Încă 83 de grădinițe renovate cu ajutorul României

O nouă listă, cu 83 de grădinițe ce vor beneficia de sprijin financiar din partea Guvernului României, a fost aprobată de Executivul de la Chișinău. În toate instituțiile preșcolare va fi renovată infrastructura și vor fi asigurate condiții optime pentru copii. În acest scop, România va oferi trei milioane de euro în formă de ajutor financiar nerambursabil, iar Republica Moldova va veni cu o contribuție suplimentară de patru procente din suma totală. Cu acești bani vor fi modernizate sistemele de încălzire a grădinițelor, vor fi schimbate ferestrele și acoperișurile din blocurile de studii, vor fi cumpărate mobilier și echipamente noi, și vor fi amenajate terenuri de joacă pentru copii. În plus, vor fi deschise două grădinițe noi în localitățile Băcioi și Sângera din municipiul Chișinău. Această investiție este o continuare a proiectelor realizate în anii 2014-2016, când România a oferit 23 de milioane de euro pentru repararea și remobilarea a 832 de grădinițe din toate raioanele țării. Pentru că... Moldova este Europa.

Doi ani în Zona de Liber Schimb

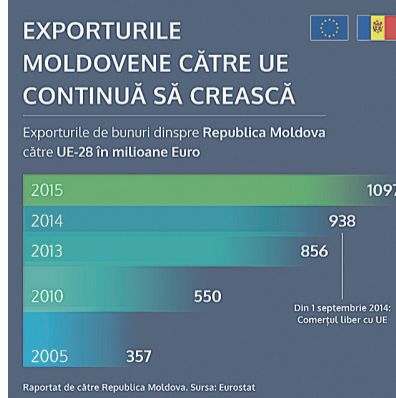
De trei ori mai multe exporturi pe piața Uniunii Europene

Exporturile Republicii Moldova pe piața Uniunii Europene au crescut de la 357 de milioane de euro în 2005 la 1,097 miliarde de euro în 2015.

Potrivit viceprim-ministrului Octavian Calmăc, această performanță a fost posibilă odată cu intrarea în vigoare a Acordului de Asociere cu UE, inclusiv a reglementărilor privind Zona de Liber Schimb. „Astfel, Uniunea Europeană a devenit principalul partener comercial al țării noastre”, a spus oficialul moldovean. El a menționat, totodată, că

„dacă în primii doi ani volumul exporturilor noastre în UE a crescut până la 65%, scopul nostru este ca în următorii ani acest indicator să constituie 80-85%”. În lista de parteneri comerciali ai Republicii Moldova întâietatea o deține România – la finele anului 2016, comerțul bilateral cu agenții economici de peste Prut a înregistrat un volum de 1,38 mlrd. USD.

La fel, Republica Moldova se menține pe locul patru (cu o pondere de 5,24%) ca destinație extra-comunitară pentru produsele românești, după Turcia (1,3 mlrd. USD), SUA (0,7



mlrd. USD) și Rusia (0,7 mlrd. USD). Ca furnizor pentru piața românească, produsele din Republica Moldova ocupă locul opt (cu o pondere de 3,23%) pe spațiul necomunitar, după China, Turcia, Federația Rusă, Kazahstan, Ucraina, SUA și Coreea de Sud.

Norvegia a adus Europa la Penitenciarul de la Rusca

Ajutoare scandinave pentru condiții mai bune de detenție

Lilia Zaharia,
reporteră
„Obiectiv European”

În Republica Moldova, care și-a asumat angajamentul de raliere la standardele europene, inclusiv, la capitolul justiției penale, condițiile de detenție din majoritatea penitenciarelor sunt încă proaste. O cauză este suprapopularea lor, dar și faptul că nu au fost renovate și modernizate de zeci de ani. Preocupați de acest aspect al respectării drepturilor omului, partenerii noștri europeni au decis să contribuie la îmbunătățirea condițiilor de detenție din închisori. Au donat echipamente care vor asigura securitatea acestora, dar și bani pentru reabilitarea sau construcția lor. Un exemplu recent este sectorul de tip deschis din Penitenciarul de femei de la Rusca.

De zece luni, câteva dintre deținutele din Penitenciarul nr. 7 de la Rusca locuiesc în condiții moderne, comparativ cu alte rezidente ale acestei instituții. Este vorba de deținutele care își ispășesc pedeapsa în sectorul de tip deschis - o clădire amplasată

în afara curții penitenciarului, edificiul fiind construit și modernizat cu bani europeni.

Aproape, sau chiar mai bine, ca acasă...

Cristina ne aștepta cu zâmbetul pe buze. Veselă și sociabilă, tânăra ne-a anunțat, chiar la începutul discuției, că în curând va pleca acasă. Fata, originară din Bălți, are 20 de ani și a fost condamnată pentru furt. „Intram pe geam și furam din apartamente. Am fost crescută doar de bunică, nu am părinți”, ne spune ea, privind în podea, de parcă cerându-și iertare pentru acțiunile din trecut... Era un copil când a fost condamnată. După ce a împlinit majoratul a fost transferată, de la Bălți, la Penitenciarul din Rusca. Aici, pentru comportamentul exemplar, a fost transferată în sectorul de tip deschis.

Maria, o altă tânăra deținută, este din raionul Sângerei și își ispășește pedeapsa pentru că, aflându-se la volan, a accidentat mortal un pieton. Chiar dacă, în clădirea ce i-a înlocuit casa pentru un timp, sunt condiții moderne de trai, tânăra de 23 de ani nu uită să ne spună - ca o atenționare pentru toți cei care se află la libertate - că acasă este cel mai bine... „Da, există o mare diferență între camerele noastre și celele „obișnuite” din penitenciar. Totuși, nu-i doresc nimănui să ajungă aici”, adăugă ea emoționată.



Capacitatea edificiului modernizat de la Rusca este de până la 20 de persoane. Fotografii: Lilia Zaharia



Potrivit lui Iurie Țurcanu, șeful Serviciului educație psihologică și asistență socială din cadrul Penitenciarului de la Rusca, în clădirea unde este amplasat sectorul de tip deschis sunt deținute femeile cu un comportament exemplar sau cele care urmează să fie amnistiate. În timpul zilei, toate deținutele din acest sector sunt implicate în munci agricole, dar și în activități didactice: urmează cursuri

de operare la calculator, de tencuitorie și croitorese, de marochinărie etc. Toate acestea, pentru o mai bună reintegrare socială

Serile și weekend-urile, femeile le petrec în clădirea modernă, amenajată din bani europeni. Aici au dormitoare spațioase dotate cu televizoare, o bucătărie echipată cu diverse electrocasnice, baie mare și modernă, dar și un hol

unde se pot refugia pentru a citi o carte ori să croșeteze. Astfel, despre faptul că nu sunt libere le amintește doar panoul informativ care veghează deasupra lor, în partea dreaptă a holului, pe care sunt afișate normele de conduită ale deținutelor din sectorul de tip deschis, dar și normele legislative pe care trebuie să le respecte un deținut dintr-un penitenciar obișnuit...

Din toate timpurile, libertatea a fost una dintre valorile supreme ale omenirii, iar pentru Uniunea Europeană ea reprezintă și un principiu fondator ce stă la baza construcției comunitare. Tocmai de aceea, privațiunea de libertate este pedeapsa cea mai cruntă, aplicată oamenilor pentru diverse delictive săvârșite. Doar că, nu peste tot, modul în care se aplică acest instrument este același. Sunt țări pentru care, odată condamnat la detenție, omul dispare ca ființă socială. Și sunt țări, precum cele UE, care subscriu ideii că demnitatea umană trebuie respectată chiar și după zidurile unor închisori - iar asta înseamnă, inclusiv, condiții decente de detenție. Căci, doar respectând demnitatea unei persoane, există șansa ca ea să se corecteze.

Justiția penală din Moldova, în atenția Danemarcei

Penitenciarul nr. 7 de la Rusca este singurul din țară, ce are un sector de tip deschis recordat la standardele internaționale. Edificiul a fost inaugurat în aprilie 2016, iar construcția lui, inclusiv dotarea cu mobilă și echipament, a fost sprijinită financiar de Misiunea Norvegiană de Experti pentru Promovarea Supremăției Legii în Moldova (NORLAM). Construcția și modernizarea clădirii a costat circa 40 de mii de euro.

Tot cu ajutorul contribuabililor scandinavi, recent, pentru cele 17 penitenciare din țară au fost cumpărate echipamente performante. În februarie curent Consiliul European a donat acestor instituții peste 100 de dispozitive speciale. Este vorba de aparate de fotografiat și de scanere, necesare pentru serviciile medicale din pușcărie, dar și de echipamente video pentru asigurarea regimului de securitate (camere video portabile, camere video de tip endoscop cu care pot fi depistate obiecte interzise precum telefoane, droguri și obiecte ascuțite). Echipamentele, în valoare de 33 de mii de euro, au fost cumpărate din bani oferiți de Guvernul Danemarcei, în cadrul proiectului Consiliului European „Susținerea reformei justiției penale în Republica Moldova”.

Prin astfel de ajutoare, partenerii europeni ai Republicii Moldova vor să facă mai bune condițiile de detenție din penitenciare, care astăzi sunt contestate la nivel național, și internațional. Pentru că doar fiind tratat omenește, omul are șansa de a se corecta.

Notă: numele deținutelor, intervievate în cadrul acestui articol, au fost schimbate.

Trei laboratoare criminalistice au fost modernizate cu sprijinul UE

Expertiza criminalistică a devenit mai eficientă, iar criminalii sunt identificați mai ușor în Republica Moldova. Performanța se datorează unor utilaje moderne, de ultimă generație, cu care au fost dotate trei laboratoare ale Centrului tehnico-criminalistic și expertize judiciare al Inspectoratului General de Poliție (IGP).

Printre echipamentele cu care au fost dotate cele trei laboratoare, amplasate la Chișinău, Cahul și Bălți, se numără un



Foto: igp.gov.md

sistem automatizat dactiloscopic pentru expertizarea documentelor și a înscrisurilor; dispozitive pentru laboratorul fizico-chimic pentru analiza drogurilor și substanțelor narcotice; precum și echipamente pentru laboratorul grafoscopic,

necesare pentru examinarea obiectelor probate.

Potrivit ministrului de Interne, Alexandru Jizdan, datorită acestor dotări „termenul de expertizare s-a micșorat uneori poate și înzecit, ceea ce ne permite să fim și mai

Utilajele au fost donate de Uniunea Europeană în cadrul unui proiect de **4,5 mln. de USD,** realizat în parteneriat cu Guvernul de la Chișinău. Cu ajutorul noilor utilaje, în anul 2016, anchetatorii din Moldova au realizat 5897 de expertize judiciare, au examinat 31.674 de documente și au identificat 295 de potențiali infractori.

rapizi în investigații”. „Cel mai important este faptul că testările vor avea un grad de exactitate maxim, ceea ce este prioritar într-un dosar”, a spus ministrul vineri, 17 februarie, în cadrul unui eveniment public de prezentare a utilajelor. Premierul Pavel Filip, prezent la eveniment, a apreciat sprijinul oferit de UE pentru realizarea reformelor în țara noastră. „Astăzi, aceste laboratoare sunt un răspuns foarte vizibil la întrebarea despre valoarea colaborării țării noastre cu UE și cât de benefic este Acordul de Asocierie pentru Moldova - proiectele de acest fel și nu doar”, a spus el.

La rândul său, șeful Delegației UE la Chișinău, Pirkka Tapiola, a declarat că acest laborator va aduce la un nivel nou investigațiile criminalistice. „Un sistem judiciar funcțional nu se bazează doar pe judecători și procurori onești și profesioniști, ci și pe prezumția nevinovăției. O persoană este vinovată de ceea ce i se încredințează doar dacă acest lucru a fost probat. Sper mult că acest centru va face lumină și va găsi răspuns la toate întrebările ascunse”, a spus Ambasadorul UE în Moldova.

Andreea Ștefan

Afaceri moldovenești din fonduri europene

Și-a croit norocul și... o afacere de succes cu ajutorul UE

Andreea Ștefan

„Norocul și-l face omul cu mâna lui”, este expresia care, se pare, o prinde cel mai bine pe Marcela Moscovciuc din Orhei. La doar 25 de ani, ea a reușit să devină cunoscută prin iscusința de a transpune ornamentele tradiționale pe vestimentația modernă. Și pentru că „talentul este 10 la sută inspirație și 90 la sută transpirație”, tânăra orheiancă a scris un plan de afaceri, în baza căruia a reușit să obțină și un grant european, cu care și-a creat propriul atelier, în localitatea de baștină.

Marcela Moscovciuc este pasionată de arta broderiei încă din copilărie. Deși tânăra locuiește în orașul Orhei, talentul ei a depășit limitele geografice ale orașului. Astfel s-a făcut că, de la o vreme, propunerile de a coase sau broda ceva la comandă nu mai încetau, iar tentația de a transforma talentul în afacere devenea tot mai mare. Totuși, banii pe care îi avea la îndemână nu erau suficienți pentru deschiderea unui atelier. În plus, înțelegea că îi lipsesc experiența și cunoștințele pentru a gestiona o afacere...

A scris planul de afaceri odată cu teza de licență

Șansa a venit pe neașteptate, dar a trebuit să depună mult efort pentru a o materializa. Nu a ezitat niciun moment însă, așa că a adunat rapid dosarul pentru un grant oferit de UE în 2015, despre care soră ei citise pe o rețea de socializare. Au urmat sesiuni de instruire și un proces extrem de riguros de selectare a celor mai bune planuri de afaceri. Căci, din circa trei sute, doar 30 de tineri aveau șansa să obțină câte un grant pentru afaceri de la Uniunea Europeană, acordat prin intermediul Programului de consolidare a încrederii. Toate acestea, în timp ce era încă studentă la Universitatea Tehnică din Moldova, unde învăța în ultimul an la Facultatea de design vestimentar.

„Am scris teza de licență odată cu planul de afaceri. Când am văzut câtă experiență îmi oferă proiectul european de abilitare a tinerilor în afaceri, am înțeles că așa putea spune cu mult mai multe și în lucrarea mea de licență. Așa că am amânat prezentarea acesteia cu un an și nu regret nicio clipă această decizie, căci



Marcela Moscovciuc în atelierul „Măr Alb”. Foto: PNUD Moldova

● Proiectul de abilitare în afaceri a tinerilor de pe ambele maluri ale Nistrului este parte a Programului „Susținerea Măsurilor de Promovare a Încrederii”, finanțat de UE și implementat de PNUD Moldova. În anii 2013-2014, alți 40 de tineri au fost sprijiniți să-și creeze afaceri, care au generat noi locuri de muncă și s-au soldat cu încheierea unor contracte de afaceri între tinerii antreprenori de pe ambele maluri ale Nistrului.

am reușit să află cu ce se mănâncă pâinea de designer încă din anii de studenție”, își amintește Marcela.

Finanțare nerambursabilă de la UE

Ca o răsplată pentru efort și perseverență, Marcela s-a numărat printre cei 30 de tineri din comunitățile de pe ambele maluri ale râului Nistru, care au obținut finanțare pentru crea-

rea sau dezvoltarea unei afaceri prin intermediul Programului „Susținerea Măsurilor de Promovare a Încrederii”, finanțat de Uniunea Europeană. Din grantul primit, ea și-a cumpărat o mașină de cusut și de brodat, una pentru surfilare și, bineînțeles, mobilierul necesar. Astăzi atelierul „Măr Alb” din Orhei lucrează de zor și dacă, acum un an, Marcela își căuta un loc de muncă, în prezent ea caută să angajeze croitori/ese. Și nu are de gând să stea în loc. De rând cu iile și rochiile stilizate, ea își croiește drum pe piața vestimentației etno, participă la târguri și concursuri, execută comenzi individuale. A obținut și premiul mare la Festivalul „Ja Mania” din vara lui 2016...

Marcela este convinsă că succesul ei se datorează, în mare parte, lecțiilor învățate la cursurile de gestionare a afacerilor, și asta pentru că proiectul european de abilitare a tinerilor în business nu se limitează la acordarea granturilor, ci îi și îndrumă pe

beneficiari cum să-și gestioneze cu succes întreprinderea. În acest sens, timp de 14 luni de la lansare, fiecare din cei 30 de câștigători ai granturilor a fost ghidat de către un mentor. Mai mult, proiectul i-a reunit pe tinerii din dreapta și cei din stânga Nistrului la mai multe instruirii, în cadrul cărora aceștia s-au convins că, indiferent pe ce mal al Nistrului locuiesc, au aceleași interese și aceleași provocări de depășit.

Broderia inspirată din căfărul bunicii

Ideea de a crea haine moderne cu elemente etnice i-a venit încă pe când, adolescentă fiind, cerceta cu minuțiozitate și mult drag toate elementele cu decor tradițional din casa bunicii: iile, prosoapele, covoarele. „Cum să renunți la o astfel de frumusețe?!” se întreba Marcela. Zis și făcut! Acum, de talentul ei se bucură femeile pasionate de haine cu elemente etno, care știu să prețuiască justa valoare a autenticului. Iar în propriul său atelier, deschis la Orhei, acele mașinilor de cusut nu se mai opresc.

„E o mare iscusință să transpui un element tradițional pe o haină în stil modern, astfel, încât să se combine armonios, să poți îmbina caracterul deloc simplu al autenticului cu țesăturile delicate de care putem beneficia în secolul 21...”, afirmă meșterita.

Iar pentru tinerii care au o idee de afacere, dar nu au curaj să o și dezvolte, Marcela Moscovciuc are un sfat: să lupte, să facă tot ce pot, pentru că nimeni nu va face nimic în locul lor. Când ieși din expectativă și începi să acționezi, apare și curajul, și șansa.



Marcela a reușit să devină cunoscută prin iscusința de a transpune ornamentele tradiționale în vestimentația modernă. Foto: PNUD Moldova

Pe scurt

„Femei în Afaceri” așteaptă dosarele până la final de martie

Peste 100 de femei din toată țara au depus până în prezent dosarele la componenta întâia a Programului-pilot „Femei în Afaceri”. Dintre acestea, aproape 50% sunt angajate în câmpul muncii, însă au capacitatea și doresc să lanseze propria afacere, iar alte 50% sunt în concediu de îngrijire a copilului, muncesc pe cont propriu ori sunt șomere. Din punct de vedere geografic, circa 80% sunt din centrul republicii, iar din acestea mai mult de o treime - din Chișinău. Cele mai multe femei optează pentru afaceri ce țin de prestarea serviciilor, agricultura, meșteșugărit, agroturism.

După încheierea perioadei de recepționare a dosarelor, la 31 martie, și verificarea lor, 300 de femei câștigătoare - care intenționează să lanseze o afacere proprie în Republica Moldova ori să-și dezvolte afacerea existentă - vor participa la instruire, vor beneficia de consultanță și vor fi ghidate în procesul de inițiere a unei afaceri. Alte 100 de femei-antreprenoare, care vor fi selectate pentru componenta a doua a programului - destinată întreprinderilor înregistrate mai puțin de doi ani, create și gestionate de către femei - vor beneficia de granturi pentru dezvoltarea afacerii. În definitiv, componenta a treia va oferi sprijin pentru companiile în creștere. Pentru mai multe detalii despre Program, accesați <https://odimm.md/femeiinafaceri>.

Merele moldovenești au ajuns la Berlin

Douăsprezece companii, membre ale Asociației „Moldova Fruct”, au participat în zilele de 8-10 februarie la a 25-a ediție a Târgului internațional „Fruit Logistica”, desfășurat la Berlin. Acolo, cei mai mari producători, procesatori și exportatori de fructe din Republica Moldova au avut posibilitatea de a-și expune produsele, de a studia inovațiile mondiale în domeniu și de a întâlni potențiali parteneri de afaceri, reprezentanți ai rețelelor de comerț cu amănuntul și en-gros. „Cred că îi putem fideliza pe consumatorii internaționali prin calitate, ajustare la noile realități și prin o promovare mai insistentă”, a spus Iurie Fală, director executiv „Moldova Fruct”.

„Fruit Logistica” este cea mai mare expoziție europeană dedicată produselor alimentare proaspete, care se desfășoară anual în capitala Germaniei și întrunește peste 2800 de companii participante și peste 70.000 de vizitatori în fiecare an. Producătorii moldoveni participă la acest eveniment începând cu anul 2011.

(A. Ș.)

Irakli Porchkhidze:

„E mai ușor să spui că e rea Europa, decât să devii tu însăși bună...”



Foto: forum-ekonomichne.pl

Sorina Ștefăruț

O dezbatere la tema comunicării vectorului european, organizată recent de Asociația pentru Politică Externă (APE), a reunit la Chișinău experți din țările Grupului Vișegrad, dar și din cele ale Parteneriatului Estic. Cel mai lung drum l-a făcut invitatul din Georgia, Irakli Porchkhidze. Absolvent al Universității Central-Europene din Budapesta și al Universității Columbia din New York, el a fost parte a echipei de tineri profesioniști care s-au afirmat în sectorul public în perioada președinției lui Mihail Saakașvili. Astfel, Irakli a deținut funcția de prim-vice ministru de Stat pentru Reintegrare și secretar adjunct al Consiliului Național de Securitate, iar în prezent ajută la prosperarea țării din poziția de vicepreședinte al Institutului pentru studii strategice din Tbilisi.

— *Dle Porchkhidze, un punct comun al discuțiilor de astăzi a fost diminuarea opțiunii pro-europene în mai multe țări. Este valabil și pentru Georgia?*

— În Georgia parcursul european are o susținere înaltă, de circa 70 de procente. Nu au existat nici fluctuații prea mari și nici o scădere prea drastică, așa cum s-a întâmplat în Moldova. Dar, bineînțeles că, dacă Guvernul nu își va face treaba, inclusiv în materie de comunicare, există riscul ca acest indicator să scadă.

— *„Nu avem atât de multe media rusești ca în Moldova...”*

— *Moldova, relativ nu demult, se afla la aceleași 70%. Dar, cifra susținătorilor a scăzut aproape în jumătate. Cum a reușit Georgia să rămână „pe val”?*

— O explicație ar fi că toate guvernele noastre au

fost pro-europene. A existat continuitate, nu am avut rupturi sociale atât de profunde ca în Moldova, nu suntem atât de fragmentați demografic, cu o populație de 85% georgieni. Și, mai ales, n-am avut partide care să fie deschis pro-ruse. Majoritatea georgienilor nu sunt nostalgici după Rusia. Poate, pentru că am avut un război în 2008...

— *„Și noi am avut un război...”*

— În cazul Moldovei își spun cuvântul mass-media. Majoritatea presei georgiene este pro-europeană și asta face marea diferență. În plus, nu avem atât de multe media rusești sau de limba rusă, inclusiv TV cu acoperire națională, cum e în Moldova. Avem televiziunea națională plus câteva locale, de unde se informează oamenii. Bineînțeles că există un segment de populație care urmărește posturile TV din Rusia. Dar, important este că majoritatea surselor de știri sunt georgiene. Știrile contează cel mai mult - cu condiția să fie făcute profesionist și echidistant!

— *„Rușii ne vând problemele celorlalți”*

— *Ce facem cu exemplul Țărilor Baltice care, pentru a contracara propaganda, pur și simplu au interzis televiziunile rusești?*

— O asemenea decizie ar genera frustrare pentru o anumită parte a populației și nu știu dacă ar soluționa problema. Căci, există internetul, TV prin satelit sau prin cablu, de unde oamenii se pot informa. De aceea, cred că soluția este ca media existente să producă și conținut în limba rusă, care să le ofere informație „alternativă” consumatorilor din această categorie. Trebuie să recunoaștem aici că mai avem o problemă: nu reușim să „traducem” beneficiile euro-integrării pe înțelesul tuturor oamenilor. Trebuie să le explicăm în limbaj clar ce înseamnă procesul dat. Aceasta ar fi cea mai bună cale de combatere a propagandei ruse.

— *Pentru că?..*

— Pentru că rușii și-au

schimbat modul de a aborda problema. Ei nu mai încercă să ne vândă mitul despre Rusia - căci Rusia de astăzi este despre soldați, despre ocupație și violență, iar aici spațiul de manevră este foarte mic. Drept urmare, ei au schimbat strategia și ne vând... problemele celorlalți. Ale UE, în cazul nostru. De aceea și distorsionează informații despre Uniunea Europeană, speculând cu probleme care într-adevăr există, dar pe care le interpretează după bunul plac și creează, istorii false despre viața și oamenii de acolo, care nu au absolut nimic cu realitatea. O fac, pentru a scădea încrederea cetățenilor - fie din Moldova, fie din Georgia - în ideea europeană. Și oamenii cred, pentru că, se știe, minciuna întotdeauna este crezută mai ușor. Așadar, astăzi pentru propaganda rusă este mai eficient să inventeze probleme despre cineva, pe care ulterior să îl prezinte într-o lumină nefavorabilă, decât să-și soluționeze propriile probleme și să apară ca exemplu pozitiv. Iar misiunea noastră este să detectăm aceste mesaje false.

— *„Nu trebuie multe: lideri, viteză, voință politică și curaj”*

— *Acum niște ani, Republica Moldova era povestea de succes a Par-*

teneriatului Estic - din păcate, nu mai este... Unde se află Georgia astăzi în acest sens?

— Georgia își urmează calea europeană, așa cum sper că și-o urmează și Moldova. Ceea ce ar trebui să învățăm cu toții din Parteneriatul Estic este că nimic nu ți se dă pentru ochi frumoși și pentru totdeauna. Putem fi „mari” azi, dar nu vom mai fi la fel mâine, dacă nu vom lucra și nu vom dedica resurse. Dacă nu depunem efort ca să devenim o mai bună democrație și o mai bună economie, dacă nu luptăm cu fenomenul corupției, lucrurile devin reversibile. A fi un stat democratic e o luptă continuă, dovadă și faptul că azi asistăm la situații de degradare a democrației în țări unde n-am fi crezut să se întâmple așa ceva vreodată... Dacă te oprești, riști să regresezi. Iar integrarea europeană se înscrie perfect în această logică.

— *În ce domenii a reușit Georgia să producă schimbarea datorită reformelor și procesului de racordare la standardele europene?*

— Înainte de toate, am reușit să aducem noi elite, care să fie transformabile și reformatoare, iar aceasta a generat schimbări la diverse niveluri în întreaga societate. Drept urmare, am reușit să fortificăm funcționalitatea

instituțiilor și am modernizat statul. Astfel, prima lecție este despre elite, despre lideri, fără de care nu sunt posibile progresul și dezvoltarea. Acești lideri sunt necesari și în plan politic, și în cel al societății civile - important este ca ei să fie competenți și profesioniști în domeniul lor de activitate. Și atunci oamenii îi vor urma.

Al doilea moment e ca lucrurile să se întâmple repede. Altminteri, într-un ciclu electoral și devine mai greu. Și, bineînțeles, este nevoie de voință politică și de curaj. Trebuie să fii pregătit să faci reforme, indiferent câți prieteni vei pierde și câți dușmani îți vei face. Și să le faci pe toate odată, pe toate segmentele. Dacă reformezi un singur sector, iar pe altele le lași pentru mai târziu, vei obține o insulă care, încet-încet, va fi erodată de apele rămase corupte din jurul ei.

— *„Orice georgian vă va spune că este european”*

— *În Moldova, atunci când se vorbește despre impactul slab al Parteneriatului Estic, deseori este invocat faptul că acesta nu a oferit țării o perspectivă clară de aderare. Urmand această logică, cum se simte Georgia care, în termeni geografici, chiar nu are nicio șansă? Cum ați reușit să înfrunțați geografia?*

— Înainte de toate, trebuie să vă spun că, dacă ați întrebat un georgian cine e el, ați auzi că este european. Există o identitate europeană în rândul concetățenilor mei și o afinitate pentru spațiul european. Și pe aceasta se construiește totul.

Suntem acolo unde suntem, în spatele Rusiei. Anul 2008 s-a întâmplat tocmai pen-

tru că Rusia a văzut că Georgia devine un alt stat, modern și total diferit decât ar vrea să vadă Kremlinul în vecinătatea sa sudică. Georgienii au înțeles, însă, că geografia nu trebuie să fie o piedică și că, dacă vrei să fii un stat european, trebuie să acționezi ca un stat european. Dacă vrem să trăim mai bine, trebuie să creăm un spațiu mai bun. Parteneriatul Estic ne oferă o șansă să devenim acest stat mai bun. Important e să nu uităm că povestea este despre noi.

— *În ce măsură a valorificat Georgia avantajele economice ale asocierii?*

— Volumul exporturilor spre UE a crescut, dar esențialul este că am reușit să ne diversificăm destinațiile și nu mai suntem dependenți doar de piața rusească. Aceasta ne oferă și o altfel de independență per total. Pentru că piața rusească, din păcate, continuă să fie una politică, pentru care suntem obligați să plătim niște costuri politice. În plus, a crescut și nivelul de siguranță pentru potențialii investitori, care știu că vin într-o țară unde funcționează legi și reguli europene.

— *Dacă ar fi să vă adresați moldovenilor, ce le-ați spune?*

— Le-aș spune că în partea aceasta a lumii, în țările noastre, după 70 de ani sau mai mult sub ruși, oamenii cred că voința neapărat trebuie să ne fie impusă de „sus”. Dar cheia este în noi înșine de această dată. Și este vital ca Moldova să rămână parte a spațiului pro-european. La fel cum rămânerea Georgiei sau a Ucrainei pe acest parcurs este vitală pentru Moldova. Dacă una dintre țări cade ori se retrage de pe listă, vor suferi toate. Și nu trebuie să permitem acest lucru.

— *Vă mulțumim pentru interviu!*

Accesul mărfurilor noastre pe piața UE este un beneficiu pentru noi. Noi avem libertatea de mișcare, de care în curând se vor bucura și georgienii. Copiii noștri care vor putea merge la studii prin Programul Erasmus+. Pentru Georgia, Europa este un centru de gravitație spre care putem tinde, la care ne putem ralia și de ale cărui realizări putem beneficia. Trebuie doar să ne punem scopuri clare. Vrem să fim parte a acestui spațiu prosper și să înfruntăm împreună crizele de astăzi? Ori vrem să rămânem acolo unde suntem, să avem stabilitate și predictibilitate, dar... cum se spune, una de cimitir, fără a progresa.

Modele comunitare

La drum cu mașina prin Europa



Autostradă în apropiere de Viena.
Sursa: www.tititudorancea.info.ro

Ana-Maria Veverița,
reporteră
„Obiectiv European”

Se topește zăpada, iar odată cu soarele revine și cheful de a ieși din casă și a porni la drum, pentru a descoperi noi oameni și noi orizonturi. Țările europene rămân o destinație predilectă, inclusiv pentru cei care vor să străbătească cu mașina, iar calitatea drumurilor este un motiv în plus pentru o asemenea provocare. Înainte de plecare, însă, este bine să știți că, după ce ați plătit asigurarea și ați alimentat autoriturile, trebuie să vă rezervați niște bani și pentru cheltuielile de parcurs – taxe de autostradă, vinieta sau autocolante electronice...

Pe autostrăzile din Europa, șoferii sunt taxați prin intermediul a două sisteme: fie pe anumite segmente de drum, din 100 în 100 de km, fie printr-o vinieta valabilă între șapte zile și un an. Totuși, doar opt țări folosesc vinieta, inclusiv România, în timp ce 14 state preferă taxarea pe segmente de drum, iar alte nouă țări nu percep nicăru taxă. Pentru a evita aglomerația de pe autostrăzi, la unele puncte de plată, mașinile pot să treacă fără să se oprească, dacă au un card special cu o sumă de bani pe el. De asemenea, unele țări au taxe mai mici noaptea.

Sistemul austriac de taxare rutieră, unul dintre cele mai moderne

Cu cele 1720 de autostrăzi, 150 de tuneluri și 5200 de poduri, care se află sub autoritatea guvernului

federal, Austria este o arteră principală pentru traficul rutier european. Ea asigură conexiunea cu celelalte state ale UE, iar sistemul austriac de colectare a taxei de drum este considerat unul dintre cele mai moderne din Europa. Dacă ai decis să mergi în Austria cu mașina, vei fi obligat să plătești pentru utilizarea drumurilor de îndată ce intri în țară. Vinieta se lipește pe parbriz și este necesară pentru traversarea celor trei tuneluri, șoferii trebuie să scoată din buzunar între 5-8 euro. Pentru anul 2017, vinieta costă 8,90 euro pentru zece zile sau 86,40 euro anual, notează www.tolls.eu. Vinieta austriacă pot fi achiziționate la stațiile de petrol, magazinele de tutun și punctele de frontieră, înainte de a ajunge la cel puțin zece km de granița cu Austria. În situația în care ai depășit această distanță, va trebui să achiziți o taxă specială de 240 de euro.

Rutele cu costuri foarte mari de întreținere (tuneluri, poduri sau treceri montane) se plătesc suplimentar, în locuri special amenajate. Printre aceste rute se numără tunelurile Arlberg și Karawanken, autostrada Brenner, șoselele Dachstein, Felbertauern, Gerlos sau Silvretta. Mărimea taxelor pentru aceste destinații oscilează de la 5,00 până la 35,50 euro/zi pentru traversarea șoselei alpine Grossglockner. Asemănătoare cu Transfăgărășanul românesc, această șosea este unul dintre cele mai vizitate obiective din Austria. Pentru vederea panoramică a celui mai înalt munte din țară, pe care o oferă, este străbătută anual de aproape un milion de călători. „Șoseaua este spectaculoasă, peisajul este de vis, iar drumul este extrem de bine întreținut. Totul este sigur, marcat și asfaltat perfect. Aici nu veți găsi nicio

groapă sau alt obstacol care să vă stragă atenția de la admirarea peisajului. În plus, vă veți mândri că ați mers cu mașina pe una dintre cele mai cunoscute șosele montane din Europa”, scriu cei din echipa www.vacantacomasina.ro. Menționăm, totodată, că taxa pentru această stradă se reduce cu zece euro după ora 18.00, potrivit portalului https://www.grossglockner.at.

Pentru camioanele și autocarele ce traversează Austria, din anul 2004 este aplicată o taxă diferită. Astfel, vehiculele de peste 3,5 tone au nevoie de o echipare specială, numită GO-Box, care costă circa cinci euro. Sistemul GO-Box este o cutie albă care înregistrează lungimea de autostradă parcursă, folosind sistemele radio montate în diferite locații. Taxa pentru camioane este calculată în funcție de distanța parcursă, de categoria vehiculului și de clasa de poluare. Din 1 ianuarie 2017, taxa de drum pentru aceste vehicule include poluarea fonică, dar și ora la care se circulă – tariful mai mare de noapte se aplică între ora 22.00 și 5.00 dimineața. Ve-

● **Rețeaua de autostrăzi din Franța are o lungime de 11.882 de km, administrate preponderent de firme particulare. Detectoarele de radar nu sunt permise în această țară, amendă ridicându-se la 1500 de euro. Autostrăzile cu plată sunt semnalate cu indicatorul peage (taxă), în timp ce indicatoarele de culoare verde cu litera “N” (Route Nationale) te îndrumă spre artere gratuite.**

hiculele care nu au montat sistemul GO-Box sunt detectate și fotografiate de scanerele 3D, care pot înregistra până la 120 mii detalii pe secundă. Amenziile austriece sunt destul de usturătoare pentru șoferi – 240 de euro dacă autovehiculul care nu are vinieta fixată pe parbriz și 110 euro dacă șoferul este prins fără vinieta sau fără sistemul GO-Box.

În Franța, șoferii își pot calcula singuri taxele

Spre deosebire de Austria, în Franța nu există vinieta, dar toate autostrăzile, principalele poduri și tuneluri sunt cu taxă, care este una destul de usturătoare. Excepție fac autostrăzile din jurul orașelor mari și câteva porțiuni de drum din nordul țării. Așadar, fiecare drum are propria taxă, iar unele autostrăzi au și porțiuni care se taxează diferit. Pe porțiuni, sumele plătite oscilează între 20 și 50 de euro. Șoferii pot calcula individual distanțele și taxele ce trebuie plătite, utilizând site-ul www.autoroutes.fr. Trecerea peste podurile și tunelurile importante cere plăți între 2,60 și 43 de euro. Pentru a ajunge din Franța în Anglia, prin celebrul Eurotunnel, șoferii trebuie să achite 23 de euro într-o singură direcție. Totuși, în caz de rezervare prealabilă pe eurotunnel.com, sunt accesibile și unele reduceri. Plățile sunt colectate la stațiile de taxare, dar și prin sisteme electronice automate. Taxa se poate plăti în numerar (euro, lire sterline, dolari, franci elvețieni) sau cu cardul, potrivit www.tolls.eu.

Dacă mergeți frecvent în Franța, puteți utiliza sistemul automat de achitare Liber-t, care nu necesită tichete, numerar sau cărți de credit. Sistemul este carac-



Autostradă în Germania.
Sursa: www.zukunft-mobilitaet.net

terizat printr-un dispozitiv fără fir, numit transponder, care este atașat la parbrizul mașinii și îți permite să treci prin porțile de taxare fără a te opri (trebuie doar să încetinești până la 30 de km/oră). Distanța parcursă este înregistrată în sistem și, la sfârșit de lună, primești o factură cu taxa acumulată. Pentru a beneficia de acest sistem, șoferii trebuie să plătească 39,20 de euro pentru dispozitiv (include depozitul de 20 euro care va fi rambursat când transponderul este returnat), câte cinci euro lunar pentru utilizare, plus taxele acumulate în fiecare lună, scrie publicația The Telegraph.

Din 2017, autostrăzile din Germania sunt întreținute din taxă pentru vinieta

Până de curând, deși se numără printre cele mai bune din lume, autostrăzile din Germania nu erau taxate (plăteau doar camioanele). Din toamna anului 2017, însă, cei care merg cu mașina în această țară vor plăti o taxă de 2,5 euro pentru zece zile, nivelul maxim fiind

de 130 de euro pe an. Valoarea vinietei va fi stabilită în funcție de cantitatea emisiilor CO₂ a automobilului și de perioada pentru care se eliberează. Taxa va fi plătită chiar și de autoturismele înregistrate în Germania, dar ea va putea fi dedusă



Indicator rutier de taxare în Austria.
Sursa: www.kraoiti.de

Aparat automat de taxare în Franța.
Sursa: www.tititudorancea.info.ro



Autostradă de la sudul Austriei.
Sursa: www.mapio.net



Așa arată vinieta austriacă în 2017.
Sursa: www.asfinag.at

● **Rețeaua de autostrăzi din Germania are o distanță totală de 13 mii de km, fiind una dintre cele mai lungi rețele din lume. Potrivit portalului www.tolls.eu, nu toate cele 28 de state membre ale Uniunii Europene percep taxe de autostradă. Drumurile sunt gratuite în: Andorra, Estonia, Finlanda, Cipru, Liechtenstein, Luxemburg, Malta, Monaco, San Marino și Vatican. Totodată, sunt țări în care se plătesc anumite taxe pentru poduri și tuneluri: Albania, Belgia, Danemarca, Suedia, Lituania și Letonia (pentru vehicule mai mari de 3,5 tone), Islanda, Muntenegru și Olanda.**

din taxa anuală pe autovehicul. Această decizie a fost luată la 25 ianuarie curent, după ce Berlinul și reprezentanții Comisiei Europene au ajuns la un acord pentru introducerea vinietei pentru autoturisme pe autostrăzi germane. Potrivit Ministrului german al Transporturilor, Alexander Dobrind, noua taxă va aduce 500 de milioane euro anual la buget, iar banii vor fi investiți în infrastructură, scrie Agerpres.

Pentru ca economia țării să se dezvolte în continuare, Germania are nevoie de investiții suplimentare de cel puțin 6,5 mld. de euro pe an pentru întreținerea rețelei de

transport, potrivit unui studiu realizat de institutul DIW din Berlin. Și asta pentru că cele 44 de mln. de autovehicule, care circulă anual pe drumurile germane, provoacă uzura infrastructurii.

Pe lângă vinieta, șoferii care vizitează Germania vor continua să achite taxele pentru cele două tunele: Herren – 1,70 euro/zi și Warnow – 3,20 euro (iarnă), 4,00 euro (vara) și 2,55 euro cu sistemele de taxare TGA, OSCARD și RFID. Pentru Herren (deschis în 2005 și care face legătura între orașele nordice Lübeck și Travemünde, site-ul http://herrentunnel.de arată că, pe lângă taxarea în numerar, șoferii care călătoresc frecvent pot opta pentru sistemele automate (între 0,80 și 1,35 euro), cum ar fi autocolantul RFID (costă 3,00 euro) care este fixat în interiorul parbrizului și creează conexiunea între stația de taxare și cardul de client. Pentru traversarea tunelului Warnow (cu o lungime de 790 de metri, conectează malul stâng cu cel drept al râului Warnow în orașul-district Rostock și reduce călătoria cu până la 20 de minute sau până la 2400 la 3600 de lei (față de 6000 în prezent), se arată în Codul Convențional.

Taxe „europene”, drumuri „moldovenești”

Anul 2017 a venit cu surprize și pentru șoferii străini care traversează Republica Moldova unde, din 20 februarie, funcționează un nou sistem de taxare. Șoferii pot procura vinieta online, pe portalurile vinieta.gov.md sau evinieta.gov.md, precum și în orice filială a „Moldova-Agroindbank”. Aici este perceput un comision de șapte lei sau 1,5% din valoarea vinietei..

Taxa pentru folosirea drumurilor de către autovehiculele neînmatriculate în Republica Moldova (inclusiv deținute de cetățenii noștri) s-a majorat pentru anumite perioade începând cu 1 ianuarie curent. Astfel, prețul vinietei pentru 30 de zile a crescut de la 14 la 16 euro, pe 90 de zile – de la 30 la 45 de euro, pe 180 de zile – de la 50 la 85 de euro. Neschimbate au rămas taxele pentru șapte și 15 zile, respectiv 4,00 și 8,00 euro, notează portalul Infomarket.

Sanctiunile, însă vor fi mai blânde în acest an. Șoferii străini care nu vor avea certificatul ce atestă achitarea vinietei pentru o perioadă mai mare de șapte zile vor fi sancționați, din 16 martie 2017, cu o amendă între 1200-1560 de lei, comparativ cu 2 600 cât este în prezent. Săvârșirea repetată, în cursul aceluiași an, a contravenției de către o persoană se va sancționa deja cu o amendă de 1440-1800 de lei (față de 3000 în prezent), iar o persoană juridică va plăti de la 2400 la 3600 de lei (față de 6000 în prezent).

Taxa pentru vinieta a fost introdusă în Republica Moldova la 1 noiembrie 2012. Inițial, ea costa 2,00 euro pentru șapte zile, respectiv 4 euro/15 zile, 7 euro/30 de zile, 15 euro/90 de zile și 25 de euro/180 de zile. Introducerea taxei de drum a fost recomandată autorităților de către Fondul Internațional Monetar. Șoferii pot achita vinieta în orice la birou vamal, post vamal intern sau de frontieră la intrarea în țară. Potrivit Serviciului Vamal, în perioada 30 ianuarie – 5 februarie 2017, au fost eliberate 9132 de vinieta, care au adus în buget peste 1,7 milioane lei.

Unitate în diversitate la Vilnius

În fiecare an, în februarie, moldovenii-lituanieni aduc un omagiu limbii române

De șapte ani, moldovenii stabiliți la Vilnius, capitala Lituaniei, îl omagiază pe poetul Grigore Vieru, scriind o dictare în limba română. Datorită acestui exercițiu, spun ei, cu fiecare an, greșelile pe care le comit la scriere sunt tot mai puține. În plus, dictarea este pentru ei și un prilej de a depăna amintiri despre „prima patrie”.



În acest an niciun „elev” nu a scris dictarea la limba română în grafie chirilică

„Îmi amintesc cum, în copilărie, mama - nevoiașă, ca toate văduvele de război - cocea mălai. Așa se numea prin părțile noastre pâinea făcută din două jumătăți de făină: una de grâu ori secară, alta de porumb. Acel mălai era pâinea noastră cea de toate zilele”. Cu aceste rânduri, selectate din prefața volumului de poezie „Taina care mă apără” de Grigore Vieru, și-au început în acest an dictarea câțiva moldoveni stabiliți cu traiul în Lituania. Chiar dacă unii dintre conaștrii noștri, membri ai Asociației „Dacia”, au plecat de zeci de ani din Moldova, ei nu uită de casa părintească și de graiul matern.

Moldovenii europenizați din Vilnius

Prima dictare în română pe meleagurile baltice a fost scrisă în 2010. De atunci, unii participanți și-au îmbunătățit abilitățile lingvistice. „În primii ani, am avut colegi care scriau cu grafie chirilică. Acum, toți au scris cu grafie latină”, spune Lucia Bartkiene.

Anul acesta textul dictării a fost citit de Ipolitas Leka. Originar din satul Oxentea, raionul Dubăsari, el locuiește în Lituania de aproape trei decenii și este autor al mai multor cărți. Ipolitas a menționat, pentru „Obiectiv European”, că momentul scrierii dictării este așteptat cu nerăbdare de moldovenii de acolo. „Acest eveniment nu are conotații politice. Ne întâlnim pentru a ne aduce aminte de baștină”, spune Ipolitas.

Moldovenii din Vilnius au „furat” de la lituanieni ideea de a scrie o dictare ca elogiu adus graiului matern - în Lituania există „Ziua Scrierii Dictării Naționale”, când toți doritorii scriu o dictare, al cărei text este difuzat la postul național de radio. Alături de conservarea identității naționale a populației băștinașă (etnicii lituanieni constituie 83,4% din cei 3.379.000 de locuitori ai țării), Lituania pune în aplicare și politici de integrare a minorităților naționale. Celor mai importante - 6,7% de polonezi și 6,3% de ruși - le sunt asigurate, în cadrul a 104 școli rusești și 120 de școli poloneze, studii în limba maternă. Ce-i drept, doar în învățământul primar și mediu, restul e în limba de stat. La absolvirea ciclului mediu, tinerii susțin patru examene obligatorii, inclusiv la limba lituaniană. Celelalte comunități sunt atât de mici, încât nu pot beneficia de studii în limba maternă. În schimb, ele se bucură de sprijin pentru activități culturale.

Lilia Zaharia

● **Conform recensământului din 2001, în total în diferite localități din Lituania locuiau circa 700 de descendenți din Republica Moldova. Membrii Asociației „Dacia” obișnuiesc să își spună „emigranții dragostei”, pentru că au ajuns aici urmându-și iubii sau iubitele.**



Dictarea la limba română i-a reunit și în acest an pe moldovenii din Lituania.
Sursa: Arhiva personală a Luciei Bartkiene